

INGJALD NISSEN, EN ODYSSÉ I MAKTENS KULISSER

KRITIKK AV MASTEROPPGAVE:

«DEN SKJULTE MAKTE»

HAAKON FLEMMEN, MA.

Av Håkon Teigen

I masteroppgaven *Den skjulte makten* trekker Haakon Flemmen filosofen og psykologen Ingjald Nissens liv og virke frem fra glemselen, en skikkelse som tross sin sentrale rolle som kontorversjell samfunnsdebattant i sin samtid er blitt lite aktet av ettertiden. Flemmen tar leseren med på en interessant idéhistorisk reise gjennom utviklingen av Nissens maktkritikk, men ved reisens slutt venter ikke de store konklusjonene.

Ingjald Nissen (1896–1977), Norges første magister i filosofi og en tidlig feminist, var uten tvil en fascinerende skikkelse. Nissen introduserte den norske offentligheten for blant annet Max Weber, Kinsys rapporter om seksualitet og begrepet hersketeknikk, og deltok som en aktiv og høyrøstet debattant i mange av epokens viktigste kontroverser. Likevel har han fått forholdvis liten oppmerksomhet etter sin levetid. Dette ønsker Haakon Flemmen å gjøre noe med i mastergraden *Den skjulte makten*. Den 113 siders lange avhandlingen¹ er en undersøkelse av utviklingen i Nissens tenkning, og samspillet mellom hans ideer og de idéhistoriske strømningene fra 1920- til 1950-tallet, Nissens forhold til trender som naturalismen og positivismen, og hans status som en intellektuell einstøing i sin samtid, med hele den komplekse modernitetens paradokser som bakteppe. I tillegg trekker Flemmen linjer fremover til Nissens påvirkning på senere norsk feminisme. Den styrende tanken er at Nissen i løpet av perioden går gjennom det Flemmen betegner som en radikaliseringsprosess: Fra å være medlem av kretsen rundt den konservative idéhistorikeren Andreas Hofgård Winsnes og motstander av Freuds «seksualiserte» verdensanskuelse, blir han en ivrig arbeiderpartimann og forkjemper for fri seksualitet, eksemplifisert ved forsvaret av Agnar Mykle i 1950-tallets sedelighetsdebatt.

Tesen er altså at Nissen skal ha gjennomgått en radikaliseringsprosess, som Flemmen vil påvise med et omfattende kildearbeid. Men han ønsker også å se på årsakene til dette skiftet, og hvordan det manifesterte seg i Nissens forfatterskap. Flemmen velger å fokusere på to dimensjoner ved den intellektuelle odysseen. For det første tar han for seg hvordan Nissens tilnærming til filosofi og psykologi ga utslag i en «naturlig utvikling» av tenkningen, hvordan Nissens egne resonnementer presset ham i en radikal ret-

ning. Den andre dimensjonen er påvirkningen fra «ytre» faktorer, Nissens interaksjon med samfunnet – spesielt avgjørelsen om å tre inn i det voksende Arbeiderpartiet. Var Nissens radikaliseringsprosess drevet frem av at han trakk de logiske konsekvenser av egen tenkning, eller førte hans engasjement i politikken til at han tilpasset sin tenkning en radikal agenda? Flemmen tror ikke disse dimensjonene kan løses opp og forstås helt uavhengig av hverandre: «Det som her kommer til syne er en radikaliseringsprosess, der flere faktorer inngår i et samspill: Idéene Nissen selv utviklet og forpliktet seg til, hans personlige ambisjoner og sosiale relasjoner» (Flemmen 2010:11). Han hevder å ville vektlegge en holistisk tilnærming, inspirert av filosofen og idéhistorikeren Quentin Skinner, der tekst, person og samfunn alle spiller inn i hverandre.

Flemmen har delt teksten i fire deler. De tre første gir en kronologisk fremstilling av stadier i Nissens tenkning. Første del omhandler Nissens tidlige år, om hvordan hans kritikk av positivismen og psykoanalysen gradvis fører ham til Alfred Adler og individualpsykologien. Flemmen viser at Nissen, selv som medlem av den konservative Skillelinje-kretsen, ikke delte deres platonske, idealistiske kritikk av empiribasert vitenskap, men førte en mer moderat kritikk av vitenskapsfolkets overdrevne tiltro til egne metoder. I andre del ser Flemmen på årene etter innmeldingen i Arbeiderpartiet, Nissens angrep på Freud og konflikten med norske psykoanalytikere, og hans arbeid med å fremme individualpsykologien. I denne perioden forsøker Nissen å koble psykologi og sosiologi. I den siste fasen Flemmen har valgt å isolere, er det agitatorene og den radikale samfunnskritikeren Ingjald Nissen som står i fokus. For etter Andre verdenskrig tar Nissen, i *Psykopatenes diktatur* (1945), et kraftig polemisk oppgjør med hele det tyske folk, og forsøker vise at den historiske utviklingen

av tysk kultur hadde ført til en dyrking av en maskulinitetskult og gitt psykopatene herredømme. Utover 50-tallet følger Nissen opp med å kritisere det rådende mannsherredømme generelt, og angriper seksualmoralen, med monogamiet i spissen, som en undertrykkende ideologisk konstruksjon. Fra disse tankene springer også idéen om hersketeknikker som ulike strategier de undertrykkende bruker for å holde svakere grupper nede. Dette begrepets utforming og videre innvirkning utgjør siste del. Tross de mange skiftene i Nissens tenkning, holder Flemmen fast ved at man kan finne en rød tråd som binder de ulike stadiene sammen: Nissens interesse for de usynlige, psykologiske maktmekanismene som styrer mellommenneskelige relasjoner – særlig de mennesker bruker til å manipulere hverandre med.

Som nevnt innledningsvis satte Flemmen seg som mål å påvise Nissens radikaliseringsprosess, og å forklare årsakene til denne. Den kronologiske gjennomgangen gir innsikt i en interessant personlighet og en fascinerende intellektuell utvikling. Men omfanget og det store spennet i

Teksten byr dermed aldri på de store argumentasjonsmessige utfordringene.

tid gjør, tross forsøket på å avgrense avhandlingen, at analyse og drøfting havner i skyggen. En tydeligere avgrensning, for eksempel et fokus på Nissens hersketeknikkbegrep, Freud-kritikk, eller i det minste en mer omfattende problematisering av forholdet mellom den yngre og den eldre Nissens politiske synspunkter, ville vært gunstig for argumentasjonen, som slik den står nå fremstår som noe retningsløs. Tesen om at Nissen skal ha gjennomgått en radikaliseringsprosess er ikke i utgangspunktet spesielt kontroversiell. I diskusjonen av motsetningene mellom den indre logikken og de ytre, politiske faktorene konkluderer Flemmen med å gi den indre logikken forrang, men motforestillinger får liten plass, samtidig som Flemmen ikke helt vil ekskludere motivene som lå i alliansen med Arbeiderpartiet. Teksten byr dermed aldri på de store argumentasjonsmessige utfordringene. Flemmen plukker opp flere interessante tråder, som når han avslutningsvis trekker linjer fra Nissen til 70-tallets kvinnebevegelse og dens fanebærere, Harriet Holter og Berit Ås, eller når han tar for seg Nissens arbeid med hersketeknikkbegrepet. Nissens påvirkning blir gjort tydelig, men får heller kort behandling.

Den omstendelige gjennomgangen av hvordan Nissen utviklet seg som tenker, i dynamikken mellom egne ideer og samtidens strømninger, er riktig nok også en av tekstens styrker. Det er tydelig at Flemmen har gått grundig til verks, og har måttet bygge opp mye fra grunnen av. Han har gått gjennom en imponerende og mangfoldig mengde

primærkilder, fra et bredt utvalg av Nissens egne bøker, notater, brev og arbeidsprotokoller, artikler og manuskripter, til sitater fra samtidige skikkelser og aviser, godt underbygd av sekundærlitteratur. Gjengivelsen av konfliktene Nissen kastet seg inn i, først med psykoanalysen, og senere med konservative og kristenkonservative i striden rundt Mykle, er svært interessant lesning. Nissen fremstår som en tenker som foregrep mange av bevegelsene man finner både internasjonalt og i hjemlige strøk fra 1960-tallet av. Nissens ideer og inspirasjonskilder er godt redegjort for, samt hvordan hans grunnleggende tilnærming til psykologiske fenomener ikke ser ut til å ha endret seg stort, men er blitt overført til stadig nye problemer og slik gradvis flyttet Nissens rolle i offentligheten. Spesielt hans forsøk på å bruke de individualpsykologiske innsikter i et stadig mer radikalt prosjekt for strukturell endring av samfunnet er fascinerende, med tanke på hans status som ensom ulv i samtiden. Nissens foregripelse av 1970-tallets feministbevegelse og den norske stats likestillingsprosjekter er slående.

Likevel kunne også Flemmens holisme, når han først har valgt denne tilnærmingen, vært mer grundig gjennomført. Fokuset er hele tiden rettet mot Nissen og de tenkere han trekker på. Et historisk bakgrunnskapittel hadde vært tjenelig; mer spesifikt et kapittel som redegjorde for psykologiens stilling og de psykoanalytiske miljøer i Norge på denne tiden, i et institusjonelt og samfunnsmessig perspektiv. Noe innblikk får man i gjennomgangen av konflikten mellom Nissen og psykoanalytikerne, som ender med et Stortingsvedtak i Nissens favør. Avslutningsvis fremhever Flemmen Nissens rolle som en ensom ulv i sitt samtidige intellektuelle miljø. En egen seksjon om den norske konteksten hadde bidratt til at leseren selv lettere kunne plassert Nissen i forhold til hans motstandere og støttespillere.

Litterært sett fungerer teksten godt, og makter å holde på leserens oppmerksomhet. Tidvis dukker det opp setninger man stusser på, men dette er sjeldenheter og forstyrrer ikke bildet av en velskrevet og velorganisert avhandling. Men selv om Nissen absolutt er en fascinerende tenker som fortjener større oppmerksomhet, og avhandlingen er godt skrevet og grundig dokumentert, klarer den aldri helt å gjøre opp for mangelen på en engasjerende problemstilling.

NOTER

¹ Dette med unntak av tittelsider og litteraturliste.

LITTERATUR

Flemmen, H. 2010, *Den Skjulte Makten*, Unipub, Oslo.
<http://www.duo.uio.no/sok/work.html?WORKID=102696&fid=64250>